

Kapitel 4

Optikerutbildningen fram till 1969

Sammanställt av Peter Preisler, leg optiker

Först publicerat på hemsidan 2006

INLEDNING

Optikerutbildningen fram till 1930-talet präglades av gamla hantverks-traditioner. Det var optikermästarna som hade hela utbildningsansvaret och vid behov anställde lärlingar. Dessa fick sin hantverksmässiga utbildning genom att följa och successivt själva delta i arbetet på den optiska verkstaden. Efter några år kunde lärlingen avlägga gesällprov vilket innebar ett erkännande av hantverksmässiga yrkeskunskaper. Den gesäll som senare öppnade egen verksamhet kunde ansöka om mästarbrev och var då berättigad att anställa gesäller och utbilda nya lärlingar.

I början av 1930-talet kom från yrket självt krav på mer formaliserad utbildning vilket även stöddes av vissa ögonläkare. Genom hela perioden från början av 1930-talet och fram till inrättande av högskoleutbildningen 1994 var det optikerkåren som drev på i utbildningsfrågorna. Först genom inrättandet av Optikerskolan i början av 1950-talet. Denna skolverksamhet överfördes till kommunal regi i början av 1970-talet. Urmakarförbundet drev sin egen optikerskola under motsvarande tid. I början av 1970-talet startade Optikerförbundet Institutet för Optometri för att kunna erbjuda optikerkåren en avancerad efterutbildning samtidigt som man under denna period mycket aktivt arbetade med att få utbildningen inrättad som en högskoleutbildning. Detta arbete resulterade i att optikerutbildningen inrättades som högskoleutbildning/akademisk utbildning 1994.

Utan optikerkårens mycket omfattande arbete under större delen av 1900-talet hade utbildningen inte blivit vad den i dag är.

1934

Vägledning vid refraktionsbestämning av Franz Plate
Översatt och bearbetad av optiker Gert Preisler.

1938

Mästarkurser i optikeryrket

Statens Hantverksinstitut, Stockholms Förenade Specialoptiker och Optiker-yrkets Centrala Lärlingsnämnd anordnade tillsammans mästarkurser som genomfördes i optikernas yrkeslokal vid Stortorget i Stockholm.

1938

Fyraårig lärlingsutbildning hos läromästare - SOR
"Vägledning för optikerlärlingars självstudier"

1939

Gesällutbildning för optiker och mästarkurser - SOR

Stockholmsoptikerna hyrde en lokal vid Stortorget som ställdes till SOR förfogande för utbildningsändamål. SOR fortsatte sina korttidskurser på Stortorget fram till 1944. Lärare var bl. andra optiker Eric Rose och ögonläkaren Tore Kornerup. Liknande utbildningar skedde i Göteborg bl.a. ögonläkaren Sölve Stenström och i Malmö med optikerna Anker och Salve Preisler samt optiker Magnus Buve.

1941

NKI-korrespondenskurs 12 brev - SOR/NKI

2-årig korrespondens-direktundervisningskurs motsvarande realexamenskunskaper för optiker. Med studier i bl. annat matematik, geometri och fysik och optik. Doc. Birger Grundström hade huvudansvar för kursen och skötte själv utformning av optikbrev och rättade breven. NKI skulle leverera en realskolekurs i matematik och geometri. NKI skulle ej utfärda betyg utan detta skulle göras av SOR. Docent Gösta Karpe medverkade som lärare.

1941

"Elementär optik" – SOR

Kompendium som utgjorde en koncentrerad framställning av en föreläsningsserie i elementär optik som genomfördes hösten 1939 till våren 1949 i Specialoptikernas regi. Författare var docenten i fysik Birger Grundström. Den var i första hand avsedd att användas vid kurser för optikermästare.

1943

Antogs "stadgar rörande lärlingsutbildningen" -SOR

1944

"Lärobok i optik" del 1 och 2 av optikerna

Hennig/Preisler - SOR

Boken var avsedd för optikeryrkets lärlingar. Del 1 innehöll bland annat allmän optik, ljusbrytning, linsoptik och avbildning genom sfäriska linser. Del 2 behandlade bland annat ögat som optiskt instrument och synskärpa. Vidare det emmetropa, myopa, hyperopa och astigmatiska ögat. Slutligen kapitel om korrektionsglas deras placering framför ögat.

1947

Hermodskurs i Optik för lärlingar Optikermästare Stig Stefansson - SOR/Hermods, första Upplagan.

Kursen var avsedd att läsas under lärlingsutbildningen. Kursen bestod av 14 brev med provuppgifter som skulle insändas till institutet för granskning. Brevens innehåll:

- Ljuset
- Linsoptik
- Glasögonkunskap
- Instrumentaloptik

Kursen omarbetades 1960 under medverkan av optikerna Magnus Buve och Robert Sandor och nybearbetades sedan ännu en gång av optiker Magnus Buve. Hermodskursen användes till 1975.

1948

"Om ögonglas" av prof. J W Nordenson - SOR

Kortfattad beskrivning av

- Ögat
- Ögats optiska fel
- Brytglas
- Skyddsglas
- Ögonglasställningar
- Ögonglasens vård
- Ögonglasens tillkomst

1949

Tillkommer "Bestämmelser rörande utbildningen inom optikeryrket" - SOR/SAN

1950

Högre optikerkursen . SOR/SOF

Kurs för optiker med gesällexamen och 2 års praktik i optikerbutik. Kursen hölls i Stockholm, Göteborg och Malmö.

I Stockholm hölls kurserna i SHIO:S lokaler på Nytorgsgatan. Kursnämndsordförande var ögonläkaren Åke Björk och kursnämnds-sekreterare optiker Robert Sandor. Bland lärarna märktes i Stockholm ögonläkarna Kornerup och Stenström, i Göteborg ögonläkarna Törnquist och Stenström samt optiker Evert Jarde.

1951

Utgavs "Handledning mikroskopiering för nybörjare" av optiker Magnus Buve - okänt förlag

1952

Utgav optiker Bengt Burman "Binokulär refraktionsteknik" . eget förlag

Praktisk handledning för analys av binokulära synstörningar enligt Morgans korrelationsmetodik. Bokens huvudkapitel var:

- Ackommodation och konvergens

- Fysiologiska synpunkter på de binokulära provningarna
- Klinisk undersökningsteknik
- Analys och korrektion

1953

SOR:s Optikerskola i Blackeberg . SOR

Lärlingsutbildningen startade i källarlokalerna på Björnssonsgatan med växelutbildning. Växelutbildning innebär att man var anställd i optikerföretag och åkte till skolan för A,B och C-kurs. Dessa var vid den tiden 3 veckor långa vardera. Hela utbildningstiden var 4 år. Eleverna, som kom från hela landet inackorderades hos boende i Blackeberg med omnejd.

Första föreståndaren var optiker Gunnar Pettersson (Gepe). Han var noga med att inte kallas rektor. Senare blev optiker Henry Sandh rektor och anställde optiker Evert Jarde, optiker Robert Sandor och Erik Mansnerus som lärare.

Magnus Jeraeus under visar i meteorologiska instrument

På schemat stod förutom omfattande praktisk utbildning undervisning i bland annat matematik, optik, materiallära. Samtidigt lästes korrespondenskursen i Optik från Hermods.

Kursen avslutades med gesällprov med

- 1) teoretiskt prov i form av en skrivning och
- 2) dagsrutinprov innefattande bland annat byte av charner, tillverkning av räfflad monokel, montering av minusglas i patentbåge, hålbörning i mineralglas och montering av bifokala glas.

Robert Sandor

1954

Ann-Marie Nilsson anställdes som sekreterare vid optikerskolan.

Evert Jarde och Anne-Marie Nilsson

1955

*Utgavs "Fysiologisk optik för optiker" av ögonläkarna
Stenström/Kornerup*

Boken användes som lärobok vid högre kursen.

1956

Optikerskola i Borensberg - SUF

År 1940 övertog Sveriges Urmakarförbund den gamla folkskolan i Borensberg och startade där utbildningen till urmakare.

Många urmakare saluförde glasögon men saknade utbildning i optikeryrket. I Stockholm fanns visserligen optikerförbundets skolamen för att bli antagen där krävdes att urmakarens affärslokal måste vara utformad så att ur- och optikerförsäljning var tydligt åtskilda.

Bara några få butiker uppfyllde detta krav och det var därför naturligt att starta optikerutbildning i urmakarförbundets regi. Förbundet köpte en villa i Borensberg och startade optikerutbildning den 15 februari 1956. Utbildningen utformades som växelutbildning och enligt samma koncept som SOR:s kurser med avslutande dagsrutinprov och teoretiskt prov.

Lärare från start var optikermästare Walter Wolf som undervisade vid skolan till 1994. Optikerskolans första rektor var Sven Sandström sedan tidigare även rektor vid urmakarskolan. När Carl-Axel Johansson tillträdde som optiklärare infördes den 2 år långa gesällutbildningen.

Skolan blev 1972 kommunal gymnasieskola. En del av utbildningen flyttades till det nybyggda optikerhuset. Skolan döptes om till Stefanskolan 1972 till åminnelse av Stefan Andersson, urmakarskolans eldsjäl. Optiker Bengt Nordberg anställdes som optiklärare 1986, blev rektor 1992 och avgick 1998. Förutom gesällutbildning bedrevs även undervisning för erhållande av legitimation. Legitimationsprovet konstruerades av professor Gunnar von Bahr som även var en av censorerna för det muntliga provet och för refraktionsbestämningen.

1957

1-års kursen för gesällexamen/Blackeberg - SOR

På optikerskolan i Blackeberg anordnades ettåriga kurser/ 2 terminer för lärlingar som ledde fram till gesällexamen.

Kurserna var öppna även för elever utan föregående praktik. Bland lärarna märktes optiker Evert Jarde, optiker Robert Sandor och Erik Mansnerus.

Det anordnades 2 kurser på skolan i Blackeberg. Utbildningen enl. samma koncept som växelutbildningen med avslutande dagsrutinprov och teoretiskt prov.

1958

Skjöldenborgsinstitutet /Stiftelsen Skjöldenborgsinstitutet

Sveriges tredje optikerutbildning började i januari 1958 i Helsingborg vid dåvarande Sköldenborgsinstitutet. Sveriges Optikers Riksförbund hade 1953 startat Sveriges första reguljära optikerutbildning i Stockholm och 1956 hade Urmakareförbundet (Senare med namnet Sveriges Urmakare- och Optikerförbund) startat Optikerutbildningen i Borensberg.

Huvudman för Optikerutbildningen i Helsingborg var Stiftelsen Sköldenborgsinstitutet, som mycket länge bedrivit olika utbildningar vid sin yrkesskola. Det fanns utbildningar till bland annat mekaniker, kontorister, bilplåtslagare, radio- och TV-tekniker och skomakare. Elevernas ålder varierade från 16 till 45 år. I många fall gällde det omskolning till ett nytt yrke. Läsåret var 42 veckor långt och den vanliga skolveckan omfattade 36 lektioner à 45 minuter.

Från början var Optikerutbildningen vid Sköldenborgsinstitutets Yrkeskola en fyraårig heltidsutbildning som avslutades med gesällprov. Detta hade utformats av Optikerförbundet och utförda skrivningar och arbetsprov granskades vid skolorna i Stockholm och Borensberg. Från 1965 blev utbildningen treårig. Med gesällexamen och två års påföljande yrkespraktik kunde eleverna gå vidare till legitimationskurs för optiker. Antalet elever var 14 till 16.

Ett nära samarbete med branschen ägde rum genom distrikt 1 i Optikerförbundet och då speciellt genom optiker Magnus Buve i Malmö.

Kursplanen upptog ämnen såsom verkstadsarbete (optisk verkstad), geometrisk- och fysikalisk optik, ögonens anatomi, fysiologi och sjukdomar, synundersökningsteknik, kundpsykologi samt svenska, engelska och matematik. För ämnen som inte var yrkesinriktade anlätades lärare från gymnasieskolan i Helsingborg. Praktikperioder i optikerföretag var obligatoriska och genomfördes under skolans sommaruppehåll. Ett bra samarbete mellan skolan och optikerföretagen i södra Sverige etablerades.

Den förste optikerläraren i Helsingborg 1958 var optiker Torulf Ekeberg. 1964 avlöstes han av optiker Bengt Nordberg. Senare tillkom på AMU-center Carl-Göran Cervin och Magnus Augustsson som optikerlärare.

1959

SOR:s Optikerskola i Hässelby - SOR
Skolan flyttades till Persikogatan i Hässelby.

1960

Hermodskursen omarbetas av optikerna Buve och Sandor, andra upplagan - Hermods/SOR

1960

1-årig verkstadskurs samt preparandkurs för högre kursen – SOR

1962

Kurs för äldre optiker - SOR

För de äldre optiker som ej gått Högre Kursen startades en speciell kurs med teoretiskt innehåll. Kursen var öppen för optiker födda före 1920 och med 20 års praktisk erfarenhet. Meddelande om kursen gick till urmakaroptiker, fria optiker samt medlemmar i SOR. Skriftligt inträdesprov och i vissa fall kompletterat med muntligt förhör.

1963

Sista preparandkursen

1964

Kursverksamhet för kontaktlinsoptiker - Stenström/Nilsson

Kontaktlinsteknik, oftast i weekendkurser på ögonläkaren Sölve Stenströms ögonmottagning i Göteborg. Som lärare medverkade i första hand doc. Sölve Stenström, optikerna Klas Nilsson och Kurt Östlund. Inbjudna att delta i dessa kurser var vissa utvalda optiker på orter där ingen kontaktlinsverksamhet ännu var etablerad. Denna princip kritiserades pga. att den rubbade konkurrensförhållandena på många orter.

1964

Legitimationskurs för optiker - Statens Institut för Hantverk och Industri

Kursen bestod av två stycken treveckorsavsnitt, En på våren och en på hösten. De första kurserna avhöll på Institutets lokaler på Sandbacksgatani Stockholm. Kursledare var byrådirektör Ivar Högvall. Bland lärarna märktes docent Åke Björk och optiker Robert Sandor. På schemat stod bland annat:

- Optik
- Synorganet i djurserien
- Ögats anatomi
- Ögonpatologi
- Binokulärseendet
- Tillämpad matematik
- Information om kontaktlinser
- Refraktionsteknik

1965

Utgavs "Refraktionsbestämning" av ögonläkaren Sölve Stenström – SOR

Praktisk handledning för legitimerade optiker med genomgång av refraktionsfel, synskärpebestämning, bestämning av ögats refraktion med såväl objektiva som subjektiva metoder, ackommodation, ögonens samverkan och det praktiska genomförandet av refraktionsundersökningen. Boken utgavs med ekonomiskt stöd av dåvarande Aga Bausch & Lomb och med experthjälp av optiker Klas Östlund.

1966

Vidareutbildningskurser startas april månad - SOR

Den första vidareutbildningskursen startar. Kursen omfattade 80 tim under 14 dagar och blev snabbt övertecknad. Kurserna hölls i Stockholm, Göteborg och Malmö.

1968

Utgav leg optiker Bengt Burman Introduktion till analytisk optometri. SOR

Den består av sju kapitel:

- Analys av synbesvär
- Binokulärt seende
- Ögonens rörelser
- Ackommodation och konvergens
- Aniseikoniproblem vid glaskorrektion
- Analys och korrektion
- Några kliniska typfall

1969

Utgavs Elementär Refraktionsbestämning, av Walter Wolf och Carl-Axel Johansson - SUF

Förkortningar

<i>Hermods</i>	<i>Hermods korrespondens Institut, Malmö</i>
<i>NKI</i>	<i>Noréns korrespondens Institut, Stockholm</i>
<i>SKLF</i>	<i>Sveriges Kontaktlinsförening</i>
<i>SOF</i>	<i>Svenska Oftalmologförbundet</i>
<i>SOR</i>	<i>Från 1935 Specialoptikernas Riksförbund från 1964 Sveriges leg. Optikers Riksförbund</i>
<i>SUF</i>	<i>Sveriges Urmakarförbund</i>